

HÁSKÓLI ÍSLANDS

Hugvísindasvið

Vampyren i skönlitteraturen

*Från historisk myt till dagens moderna barnvampyr i Låt
den rätta komma in*

Ritgerð til B.A.-prófs

Agnes Sigurðardóttir

Maí 2011

Háskóli Íslands

Hugvísindadeild
Sænska

Vampyren i skönlitteraturen

*Från historisk myt till dagens moderna barnvampyr i Låt
den rätta komma in*

Ritgerð til B.A.-prófs

Agnes Sigurðardóttir

Kt.: 101178-5959

Leiðbeinandi: María Riska

Maí 2011

Innehållsförteckning

Inledning.....	3
Kapitel 1 <i>Vampyr-genrens litterära historia</i>	5
1.1 Europa	5
1.1.1 The Vampyre. A Tale	8
1.1.2 Dracula	9
1.2 Den svenska traditionen	12
Kapitel 2 <i>Vampyrens utveckling</i>	13
2.1. Vampyrkvinnan.....	13
2.2. Den fatala kvinnan.....	14
2.3 Carmilla.....	15
2.4. Vampyren och sexualitet	16
2.5. Humanvampyrer och monstervampyrer	17
Kapitel 3 <i>Låt den rätte komma in</i>	20
3.1 John Ajvide Lindqvist	20
3.2 Låt den rätte komma in analys.....	21
Sammanfattning.....	28
Litteraturförteckning	

Inledning

Vampyren är en gestalt som är lika gammal som världen. Det finns många berättelser om vampyrmyten i folksagor, romaner och andra typer av litteratur. Vad är en vampyr? För en stor del av allmänheten, är vampyren en blodsugare som kommer på natten till dem som sover och suger deras blod. Romaner och filmer har bekantat oss med denna person som påstås avsky vitlök och kors. Vampyren beskrivs som en levande död som fruktar dagens ljus och när solen skiner kvarstår han i sin kista eller i en kista fylld med jord från hans grav. Där sover han med ögonen vidöppna medan råttor försvarar honom från alla som kommer i närheten. Som en riktig levande död, har vampyren en blek hud som är iskall, överutvecklade och utstående hörntänder, tunna läppar och långa naglar. Vildsinta, ylande hundar eller vargar följer efter honom när han lämnar sin kista. Några hävdar att vampyren kan förvandlas till en fluga, en råtta eller en fladdermus och att i denna form kan han lyssna på konversationen av dem som förföljer honom och att han kan också kommunicera med andra vampyrer genom telepati och klättra upp och ner för väggar som en ödla. Dessa uppgifter är baserade på en lång tradition som Bram Stoker satte ihop och framställde i sin bok *Dracula* 1897, som sen skulle bli myten om vampyren.¹ Romanen fick en enorm genomslagskraft och en position som den främste klassikern bland vampyrberättelserna. Alla författare och filmare som avser skapa en vampyrskildring ännu idag, förhåller sig till den stoffliga tradition som presenterades i Bram Stokers roman, men inte i exakt samma form. I vampyrskildringar idag pågår det en fantasifull improvisation på klassikern *Dracula* och det finns också influenser från andra vampyrberättelser från 1800-talet.²

Huvudsyftet med denna uppsats är att undersöka vampyrens historia och utveckling i litteraturen. Varifrån kommer myten om vampyren? Hur blev vampyrn så populär i litteraturen? Hur har vampyren utvecklats och

¹ Claude Lecouteux, *The Secret History of Vampires; Their multiple forms and hidden purposes* (Rochester, Vermont: Inner Traditions 2010), s. 1 f.

² Anna Höglund, *Vampyrer; En kulturkritisk studie av den västerländska vampyrberättelsen från 1700-talet till 2000-talet* (Göteborg: Växjö University Press 2009), s. 313.

förändrats från ett monster i folksagor och myter till en eftertraktad gestalt i litteratur? Ett delsyfte i uppsatsen är min undersökning av vampyrelementen i John Ajvide Lindqvists vampyrberättelse *Låt den rätte komma in*.

I kapitel 1 tar jag upp vampyr-genrens litterära historia i Europa och den svenska traditionen, varifrån myten kommer och dess inträde i litteraturen. Jag granskar närmare några inflytelserika berättelser och deras effekt på genren.

Kapitel 2 handlar om vampyrens utveckling samt skillnaden mellan manliga och kvinnliga vampyrer. Jag tar upp vampyrkvinnan, den fatala kvinnan och vampyrkvinnan *Carmilla* som är de mest kända och inflytelserika kvinnliga vampyren under 1800-talet. Vampyren och sexualiteten tas upp och till sist studerar jag monstervampyrer och humanvampyrer och skillnaden mellan dessa.

I kapitel 3 tar jag upp romanen *Låt den rätte komma in* av John Ajvide Lindqvist. Först kommer ett faktakapitel om författaren och sen en analys av romanen där jag kommer bland annat att undersöka vilka typiska och otypiska vampyrelement som ingår i berättelsen.

Kapitel 1 *Vampyrigenrens litterära historia*

1.1 Europa

Normalt förknippar vi vampyrmyten med Östeuropa eller Grekland, förmodligen på grund av epidemier som utgick från de områden på 1700-talet men det återfinns spår av vampyrism i de flesta kulturer.³ Sökandet efter vampyrmytens ursprung och utveckling har sällan varit framgångsrikt. Montague Summers försökte i två inflytelserika böcker - *The Vampire, His Kith and Kin* (1928) och *The Vampire in Europe* (1929) – att skriva vampyrismens historia men lyckades bara med att visa hur svårt det är att definiera de egenskaper som uteslutande tillhör vampyren.⁴ *Vampires and Vampirism* (1914) av folkloristen Dudley Wright är ett av de första verken som behandlar vampyrer specifikt. Där betraktar Wright vampyren som ett historiskt fenomen och undersöker folktrons vampyr men det finns också ett kort kapitel om vampyren i litteraturen. Verkets inflytande på samtida forskningar är omfattande och texterna som introducerats i boken återkommer i merparten av efterföljande vampyrstudier.⁵

Forngermanska *Beowulf*-eposet från 700-talet är den äldsta daterade skriftkällan i engelsk litteratur som gestaltar varelser som idag kan anses vara en vampyr. Där figurerar Grendel, ett blodtörstigt monster, som besöker de levande på nätterna och tömmer dem på blod. Vampyrmotivet har förekommit i enstaka tidiga ballader som t.ex. i *A Vampyre of the Fens* som är ett anglosaxiskt poem som daterats till 1000-talet. Poemet har troligen fått titeln betydligt senare eftersom ordet *vampyre* inte fanns i engelska språket på den tiden.⁶

En stark vetenskaplig tradition skapades tidigt i Tyskland kring vampyren som fenomen. Karl Ferdinand Schertzs *Magia Posthuma* (1706) är en av de första

³ Christopher Frayling, *Vampyrers; Lord Byron to Count Dracula* (London: Faber and Faber Limited 1991), s. 4.

⁴ Frayling, s. 5.

⁵ Anna Höglund, *Vampyrer; En kulturkritisk studie av den västerländska vampyrberättelsen från 1700-talet till 2000-talet* (Göteborg: Växjö University Press 2009), s. 22.

⁶ Höglund, s. 55.

kända vetenskapliga avhandlingarna som behandlade vampyren. I den dyker upp vampyrmotivet i skönlitterär form för första gången.⁷

Vampyrdikten *Der Vampir* (1748) av en relativt okänd poet, August Heinrich Ossenfelder, användes som ett appendix till Chrislob Mylius artikel om vampyrer i *Naturforscher*. Dikten är intressant på så sätt att den förebådar framtidens mer nyanserade vampyrkaraktär men har inte vunnit någon framträdande plats inom vampyrlitteraturen. Vampyrdikten *Lenore* (1773) av Gottfried Bürger har däremot gjort det och är den tyska dikten som rönt störst uppmärksamhet inom forskningen.⁸

Dikten *Thalaba the Destroyer* (1797) av engelska poeten Robert Southey (1774 - 1843) anses vara den första engelska vampyrberättelsen,⁹ men grundarna av den moderna myten om vampyren är tre engelska författare: Dr. John William Polidori (1795 - 1821), J. Sheridan Le Fanu (1814 - 1873), och Bram Stoker (1847 - 1912). De två första är på något sätt ansvariga för att öka intresset för vampyrer, men det var Bram Stoker som skapade vampyren, dess egenskaper och avbild som flesta känner idag. Terrängen hade utarbetats av *Gothic novel literary movement* som initierats av Horace Walpole med *The Castle of Otranto* (1764) som återförde landskapselementet vi också känner i vampyrberättelser, t.ex gamla slott, murkna kapell och övergivna kyrkogårdar.¹⁰

Skräckhistorien blev tidigt riktigt populär i England och redan vid sekelskiftet 1800 hade genren en köpstark publik inom borgarklassen. För folk i arbetsklassen var det för dyrt att köpa böcker men under 1820-talet började produceras litteratur som var billig och folk i arbetsklassen kunde köpa. Litteraturen som kallades för *Penny Dreadfuls* blev väldigt populär och ofta presenterades innehållet i följetongsform.¹¹

⁷ Ibid., s.56.

⁸ Ibid., s. 57.

⁹ Ibid., s. 59.

¹⁰ Claude Lecouteux, *The Secret History of Vampires; Their multiple forms and hidden purposes* (Rochester, Vermont: Inner Traditions 2010), s. 8.

¹¹ Höglund, *Vampyrer*, s. 108.

Två av författarna som skrev för *Penny Dreadfuls* är viktiga för vampyrberättelsens utveckling, Elisabeth Caroline Grey och James Malcolm Rymer. Grey och hennes vampyrberättelse *The Skeleton Count or, The Vampire Mistress* (1828) blev inte känd igen förrän den återupptäcktes och publicerades i mitten av 1990-talet.¹² Rymers berättelse, *Varney the Vampire or, the Feast of Blood* (1845-47) var länge känd bland forskare inom vampyrmotivet som mest berömda boken som inte många hade läst. Fram till och med 1970-talet var det nästan omöjligt att få tillgång till berättelsen och även om det inte är så idag är det inte många som har läst romanen som är 237 kapitel lång.¹³

Innan Greys *The Skeleton Count or, The Vampire Mistress* återupptäcktes i mitten av 1890-talet ansågs Rymers *Varney the Vampire or, the Feast of Blood* vara Englands första vampyrroman men med upptäckten utmanar Greys berättelse Rymers berättelses position. Det finns inte heller någon tvivel om att Grey tillför nytt stoff till genren som Rymer tidigare fick äran för och Greys vampyrberättelse är också det tidigaste som har funnits och är författad av en kvinna.¹⁴

Hypnosmotivet som är vampyrens förmåga att hypnotisera sitt offer för att styra dess handlingar med hjälp av sin egen vilja, pålningsscenen då vampyrjägaren pålar vampyren och mobben, den rasande folkpöbeln som dödar vampyren är några av de nya element som Grey introducerar i vampyrberättelsen och har fått stor betydelse i vampyrberättelsen ända fram till idag. Senare utvecklar Rymer hypnosmotivet och Stoker använder det också i sin roman *Dracula*.¹⁵

Rymers inflytande på vampyrberättelsens utveckling är också omfattande. Rymer införde nya element som senare togs upp av Stoker i *Dracula* och fick genom det stor genomslagskraft, till exempel vampyrens östeuropeiska bakgrund och dess förmåga att förvandla sina offer till vampyrer,

¹² Ibid., s. 108.

¹³ Ibid., s. 114.

¹⁴ Ibid., s. 108 f.

¹⁵ Ibid., s. 112.

vampyrjägarens respekt för vampyren, vanan att vila i en kista, vampyrens osårbarhet och att den kan förvandlas till en varg bland annat.¹⁶

Vid sekelskiftet blir vetenskapen ett viktigt tema i vampyrberättelsen och i Stokers *Dracula* får den en betydelsefull roll, speciellt ockultism, astrologi och mesmerism, en mesmers lära om animala magnetism och behandling av sjukdomar genom ett slags hypnos,¹⁷ som är de mer utforskade delarna av vetenskapen och i *Dracula* skriver Stoker in några av sin samtids berömda vetenskapsmän.¹⁸

1.1.1 *The Vampyre. A Tale*

Dr. John William Polidors *The Vampyre. A Tale* är första engelska vampyrberättelsen på prosa som publicerades 1819 i *New Monthly Magazine*. Berättelsen blev en succé och publicerades senare i bokform och har översatts i flera olika versioner till tyska, franska, spanska och svenska.¹⁹ Det som troligen låg bakom *The Vampyres* stora genomslagskraft var att i originalversionen av berättelsens förord anges att *The Vampyre* möjligen var författad av en *Lord B.* För samtidens läsare kunde det inte stå för någon annan än poeten Lord Byron²⁰ (Lord Byron, eller George Gordon 1788 - 1824, var en ledande figur i den engelska romantiken och hans legendariska rykte som förförare förändrade den populära bilden av vampyren genom hans identifikation med Polidoris berättelse. Vampyrer var tidigare något som hörde hemma inom bondekulturen men nu kunde de vara glamorösa, grubblande, sexiga aristokrater²¹). I *New Monthly Magazines* följande nummer infogades en bekännelse från Polidori där han erkände att berättelsen var baserad på en idé som han hade lånat av Byron men den litterära framställningen var hans.²²

¹⁶ Ibid., s. 120.

¹⁷ <http://paranormal.se/topic/mesmerism.html>

¹⁸ Ibid., s. 111.

¹⁹ Ibid., s. 72.

²⁰ Ibid., s. 73.

²¹ David J. Skal, *Vampires; Encounters with the undead* (New York: Black Dog & Leventhal Publishers, Inc. 2001), s. 44.

²² Höglund, *Vampyrer*, s. 73.

Polidori förde samman vampyrmotivet med Byron och den byronske fiktiva hjälten.²³ Det som formar vampyrkaraktären än idag är Polidoris stoff, som t.ex. vampyrens rädsla för solljus, dess onaturliga styrka och förmågan att återuppliva sig själv med månens strålar och vampyrens vana att lämna bitmärken på halsen på sina offer.²⁴ Det var i och med *The Vampyres* huvudperson, Lord Ruthven, som vampyrgestalten i litteraturen förseddes med en adlig titel och begåvades med ett väluppfostrat, behärskat och belevat sätt.²⁵ Det var inte bara på ytan som vampyrgestalten genomgick en förändring. Den framställdes också som en förbannad varelse, drabbad av en otyglad passion som gjorde den predestinerad att förgöra sig själv och alla som föll för dess kärlek. Lord Ruthven är mer komplex än de monster som finns i folktro och myter. Han är en människa likväl som monster och vampyrens humana karaktärsdrag blir med tiden allt mer utpräglade hos hans efterföljare som börjar plågas av sitt öde. Lord Ruthvens samvetsqual är inte alltför kännbar för det är passionen som är det enda som håller han och hans samtida vampyrer vid liv.²⁶

1.1.2 *Dracula*

Bram Stokers vampyrroman *Dracula* är utan tvekan den mest inflytelserika vampyrromanen som har publicerats, men trots det är boken okänd för många moderna läsare som är bekant med *Count Dracula* genom romantiserade och förskönande skildringar i teater och film.²⁷ Berättelsen framställs i dagbokform som var mycket vanligt förfarande i vampyrberättelser från 1800- och 1900-talet.²⁸ Bakom namnet finns två stora traditioner: den folkloristiska och litterära vampyr som kulminerade i Stokers roman, och historien om den valakiska prins som levde på 1500-talet och som är mest känd i Rumänien som Vlad Tepes (Vlad the Impaler).²⁹

²³ Ibid., s. 82

²⁴ Ibid., s. 83.

²⁵ Ibid., s. 84.

²⁶ Ibid., s. 84 f.

²⁷ David J. Skal, *Vampires; Encounters with the undead* (New York: Black Dog & Leventhal Publishers, Inc. 2001), s. 211.

²⁸ Höglund, *Vampyrer*, s. 280.

²⁹ Elizabeth Miller, *Dracula* (New York: Parkstone Press 2000), s. 7.

Dracula publicerades först i London 1897 och berättelsen handlar om en mystisk greve Dracula, som efter att ha köpt fastigheter i London från en engelsk advokat, Jonathan Harker, åker från sitt slott i Karpaterna och flyttar till England.³⁰ Romanen börjar och slutar i Transsylvanien och trots att endast de fyra första och sista kapitlen äger rum där, har den gjort ett stort intryck på många läsare och på grund av det är Transsylvanien känt idag för de flesta människor endast som vampyrernas hemland.³¹

Anna Höglund skriver i sin doktorsavhandling *Vampyrer; En kulturkritisk studie av den västerländska vampyrberättelsen från 1700-talet till 2000-talet* att i och med publiceringen av *Dracula* 1897 etablerades det en karakteristisk urvampyr och ett fundamentalt stoff som kom att präglade vampyrberättelsen ända in på 2000-talet. Att urtypen av en vampyr blev stöpt i Draculas form, en svartklädd transsylvansk greve med smak för unga kvinnors blod.³² Det var inte bara vampyren själv som typiseras, som t.ex. dess förmåga att förvandla sig till fladdermus, sova i en kista, dess oförmåga att reflekteras i en spegel och känsligheten för solljus, utan också de vapen som kan döda vampyren; korset, vigvattnet och vassa pålar som blev självklara verktyg mot vampyrer.³³

Under det tidiga 1900-talet ges inte ut många vampyrromaner men vampyren blir en populär karaktär i kortare berättelser och noveller på grund av *Draculas* starka inflytande. Det är inte förrän i senare delen av 1960-talet som vampyrromanen verkligen börjar att framträda och från 1970-talet dominera marknaden för litterära vampyrberättelser.³⁴ Av de många kortare vampyrberättelser som gavs ut i början av seklet, författas de mest klassiska och uppmärksammade berättelserna i England.³⁵

På 1920- och 1930-talet börjar nya former att komma fram i vampyrberättelsen. *Weird Tales* var på den tiden ett populärt pulpmagasin, en billig tidskrift som var

³⁰ Ibid., s. 121.

³¹ Ibid., s. 137.

³² Höglund, *Vampyrer*, s. 277.

³³ Ibid., s. 277 f.

³⁴ Ibid., s. 278.

³⁵ Ibid., s. 279.

tryckt på ett billigt papper,³⁶ och det främsta litterära forumet för vampyrberättelserna. *Weird Tales* grundades 1923 och var första fantastikmagasinet i USA. Av alla de monster som fanns i tidskriften var vampyren den mest populära.³⁷ En påtaglig tendens i berättelserna på 20- och 30-talet var att vampyren var osynlig eller ett delvis osynligt väsen. Under 1800-talet fanns redan osynliga vampyrer men på 1920-talet blev det betydligt vanligare.³⁸ En annan utveckling på den tiden var att vampyren börjar att gestaltas mer och mer som mänsklig och med en egen identitet. Utvecklingen är riktigt viktig, för den humane vampyren är den vampyrtyp som blir dominerande under senare 1900-talet och 2000-talet.³⁹

1954 publicerades Richard Mathesons *I am legend*, som är en av de viktigaste och mest inflytelserika vampyrberättelserna efter *Dracula*. Där skildras vampirism som en epidemisk sjukdom och det blev ett populärt tema i vampyrberättelser under senare delen av 1900-talet och 2000-talet.⁴⁰ I slutet av 1960-talet fick vampyrromanen ett rejält uppsving.⁴¹ Vampyrberättelserna började att provocera och utmana och till exempel förstärktes de erotiska och våldsamma elementen.⁴² 1976 publicerades Ann Rices roman *Interview with the Vampire* som förändrade vampyrberättelsen på ett sätt att den aldrig skulle bli sig lik igen.⁴³ Rice återupptog och utvecklade skräckromantiska traditionen där vampyren var mer än bara ett monster, den var också en plågad varelse som var drabbad av en förbannelse. Vampyren hade förändrats till en karaktär som läsaren känner empati för och tycker synd om.⁴⁴ Med Rices roman fick den mer sympatiska vampyren sitt egentliga genombrott under senare delen av 1970-talet och början av 1980-talet.⁴⁵ Perspektivet hade också förändrats och vampyren fick berättarrollen, kunde lätta sitt hjärta och berätta sin historia.

³⁶ <http://www.britannica.com/Ebchecked/topic/528857/science-fiction/235719/Mass-markets-and-juvenile-science-fiction?anchor=ref829071and-juvenile-science-fiction?anchor=ref829071>

³⁷ Ibid., s. 283.

³⁸ Ibid., s. 285.

³⁹ Ibid., s. 285 f.

⁴⁰ Ibid., s. 295.

⁴¹ Ibid., s. 298.

⁴² Ibid., s. 300.

⁴³ Ibid., s. 301.

⁴⁴ Ibid., s. 310.

⁴⁵ Ibid., s. 309.

Vampyren var inte längre det onda som historiens hjältar skulle slåss mot som den hade varit sen *Dracula* publicerades 1897.⁴⁶ Nu fanns det dock två typer av vampyrer, humanvampyren och monstervampyren.⁴⁷

Även om Bram Stokers *Dracula* är den främste klassikern bland vampyrberättelserna som alla författare och filmare idag som avser skapa en vampyrskildring förhåller sig till, är inte sagt att de gestaltar sina vampyrberättelser i exakt samma form. I vampyrskildringar idag pågår en fantasifull improvisation på det klassiska stoffet från *Dracula* och influenser från 1800-talet finns också.⁴⁸

1.2 Den svenska traditionen

Den svenska traditionen är inte utforskad så det är svårt att säga om det finns många eller bara ett fåtal vampyrberättelser i Sverige. Den svenska professorn, Carl von Linné (1707-1778), kände till den gamla folktron och därför gav han stora fladdermusen namnet *Vampyrus spectrum*.⁴⁹ Det finns en folksaga i Sverige som kallas *Vampyren* eller *Friaren med det gröna skägget*, men "vampyren" i den historien påminner mer om en "ghoul", som är en likätande ond and. Det finns en annan vampyrberättelse som kommer från skånska Arild och tar plats i slutet av 1700-talet. Berättelsen handlar om en vampyr som kommer på nätterna och suger sina offers blod och där finns till exempel pålningscenen.⁵⁰ Det finns en svensk vampyrroman, John Ajvide Lindqvists vampyrroman *Låt den rätte komma in* som kom ut i januari 2005⁵¹ och jag återkommer till den boken i kapitel tre.

⁴⁶ Ibid., s. 308.

⁴⁷ Ibid., s. 310.

⁴⁸ Ibid., s. 313.

⁴⁹ http://paranormal.se/topic/magisk_varelse/vampyr.html

⁵⁰ http://paranormal.se/topic/magisk_varelse/vampyr.html

⁵¹ <http://www.johnajvide.se/Ovrigabocker/Latdenratte.aspx>

Kapitel 2 *Vampyrens utveckling*

2.1 Vampyrkvinnan

Över hela världen nämns kvinnliga vampyrer i hundra år gamla folksagor, men ändå har den manliga vampyren överskuggat den roll som den kvinnliga vampyren har haft i skapandet av vampyrmyten. I vissa kulturer var de äldsta vampyrerna kvinnor⁵², till exempel den grekiska *lamia*, den judiska *Lilith* och den malaysiska *langsuir*.⁵³ Berättelserna och myterna som är kopplade till dessa varelser indikerar att de äldsta vampyrernas ursprung i världen kan väl ha varit förankrad i den svåra sorgen, smärtan och ilskan som orsakas vid förlusten av ett barn. Alla dessa varelser utvecklade senare sina egna, unika egenskaper men förr eller senare sammanfogades de med drag av den sexuellt aggressiva kvinnan eller vampyren. Övernaturliga väsen uppträdde på ett vampiriskt sexuell sätt, de angrep män i deras sängar på nätterna och lämnade dem med känslan av att vara dränerad och utarmad på morgonen.⁵⁴ När vampyrhistorien blev mer dödsrelaterad, dvs i samband med fenomenet död av en älskad, snarare än att bara förknippas med problem med förlossning eller med vandrande unga män, blev den manliga vampyren alltmer vanligare än den kvinnliga.⁵⁵

I litteratur var nästan alla av de första litterära vampyrerna kvinnor. I engelsk litteratur är det mycket möjligt att den första vampyrvarelse som kom fram var en kvinna, Geraldine, i Samuel Taylor Coleridges dikt *Christabel*. Trots det tenderade vampyrlitteraturen att domineras av den manliga vampyren i ungefär femtio år efter att John Polidori införde karaktären Lord Ruthven år 1819 i sin vampyrberättelse *The Vampyre. A tale*. Sedermera skrev Sheridan Le Fanu en novell, *Carmilla*, om en 200-årig vampyr som, liksom hennes manliga kolleger,⁵⁶ parasiterar på utsatta unga kvinnor. Under 1900-talet tenderade de manliga vampyrerna att dominera vampyrlitteraturen igen men inte utan undantag. En av de mest populära kvinnliga vampyrkaraktärerna, *Vampirella*, dök upp 1969,

⁵² Theresa Cheung, *The Element Encyclopedia of Vampires; An A-Z of the Undead* (London: HarperCollinsPublishers 2009), s. 232.

⁵³ Cheung, s. 233.

⁵⁴ Cheung, s. 233.

⁵⁵ J. Gordon Melton, *The Vampire Book; The Encyclopedia of the Undead* (Detroit: Visible Ink Press 1994), s. 691.

⁵⁶ Cheung, s. 233.

inte i en roman utan i en serietidning och i litteratur började kvinnliga vampyrer successivt att omvandlas från vampyrer till mäktiga varelser med verkliga ledaregenskaper.⁵⁷ Även om det finns märkbara och inflytelserika undantag, kan man säga att i allmänhet tenderar vampyrer att vara stereotypa som en personifikation av manliga önskningar om sex och makt och i dess mest negativa form har vampyrberättelsen ett kvinnofientlig sida. Men under de senaste åren har kvinnorna förändrats⁵⁸ och blivit mycket mer komplicerade, starka och rådgiga. Litteraturkritiker har föreslagit att vampyrens bitmärken liknar en orms bitmärke som är förknippat med menstruation och kvinnlighet i gamla myter. Med tanke på det kan man säga att vampyrmyten handlar om upptäckten av sexualiteten och egenmakt hos både män och kvinnor.⁵⁹

2.2 Den fatala kvinnan

Den fatala kvinnan är en av romantikens mest populära karaktär och dök upp under 1800-talet i många olika sammanhang. Hon hade en särställning inom vampyrberättelsen men det var inte bara inom litteraturen som karaktären blev populär, utan också inom bildkonsten och musiken. Den fatala kvinnan spelade huvudrollen i erotiska drömscenerier hos manliga författare under mitten av 1800-talet där huvudtemat var dominans och undergivenhet. Kvinnornas förväntade sociala roll hade ombytts med mannens och i fantasin var det de sexuellt potenta och erfarna kvinnor som förförde unga och oerfarna män, män som samtidigt känner lust och rädsla mot den fatala kvinnans kärlek som är både förförande och förgörande.⁶⁰

I 1800-talets vampyrberättelser är den fatala kvinnan försedd med en erotisk aura⁶¹ men under senare delen av 1800-talet är det rädsla för kvinnlig makt som kännetecknar vampyrberättelsen. Då uppträdde vampyrkvinnan i form av en änglalik, underskön och oskuldsfull varelse där deras ondska inte syntes på ytan och i 1800-talets vampyrberättelser är denna form närmare regel än undantag.

⁵⁷ Cheung, s. 233.

⁵⁸ Cheung, s. 233.

⁵⁹ Cheung, s. 234.

⁶⁰ Höglund, s. 146.

⁶¹ Höglund, s. 147.

Även om de ser ut som änglar kan de inte helt dölja monstret som finns inuti dem och i deras uppträdande finns vissa distinktioner som indikerar att de inte är som de verkar vara. En av de vanligaste distinktionerna är beskrivningen av deras svagheter i den sexuella karaktären.⁶²

2.3 Carmilla

De mest kända och inflytelserika kvinnliga vampyren under 1800-hundratalet är Sheridan Le Fanus *Carmilla*, publicerad i novellsamlingen *In a Glass Darkly* 1872. Carmilla är den prototypiska kvinnliga vampyren och den första vampyrkvinnan i engelsk skönlitteratur.⁶³ *Carmilla* är en berättelse om en ung kvinna som jagas av en kvinnlig vampyr.⁶⁴ Det som är unikt med *Carmilla* är att offrens sexuella attraktion för vampyren är mer uttalad och Carmilla jagar enbart andra kvinnor.⁶⁵ Utvecklingen av vampyrmyten vid denna tidpunkt kan väl ses i *Carmilla*. Le Fanu erkände vampyren som en död person som har återvänt istället för en demonisk ande. Den döda personen är begränsad till ett område nära sin grav och tenderar att attackera dem som han/hon älskar. Vampyren kan röra sig fritt i samhället utan att upptäckas även om den har ett blekt utseende och har konstiga vanor. Carmilla har nattliga vanor, sover i en kista och har överlägsen styrka. Hon kan förvandla sig till olika former och hennes favorit är en katt. Hennes bitt dödar inte hennes offer omedelbart utan gör dem svagare och dödar dem till slut. *Carmilla* gav berättelserna om de odöda nytt liv med sina undertoner av lesbisk vampyrism, sinnlighet och tidlös gotisk stil. Berättelsen påverkade också många författare som skrev om det övernaturliga, bland annat Bram Stoker och på grund av *Carmilla* utvecklades den kvinnliga vampyren under 1800- och 1900-talet från att enbart vara den manliga vampyrens slav till att vara en övernaturlig makt i sin egen rätt.⁶⁶

⁶² Höglund, s. 149.

⁶³ Elisabeth Miller, *Dracula* (New York: Parkstone Press 2000), s. 115.

⁶⁴ Cheung, s. 114.

⁶⁵ Miller, s. 116.

⁶⁶ Cheung, s. 115.

2.4 Vampyren och sexualitet

Från urminnes tid har vampyrismens erotiska andlighet varit erkänd och i vampyrmyten upplever vampyrens offer en erotik som både är fysisk och andlig. Den fysiska på det sätt att det innehåller dränering av kroppsliga vätska, blodet, och den andliga på det sätt att det innehåller intimitet med ett mysterium om döden och döendet. Över hela världen har vampyrarter använt ett löfte om sex som en fälla för sina offer och i många traditioner är vampyren lustfylld och kan även skaffa barn. Vampyrer i folktron verkar också kunna älska men denna tradition är inte riktigt utvecklad där. Även om sex kan ha varit ett starkt tema i vampyrfolkstro så var vampyren inte en sexig varelse, utan ett lik, en varelse som utfodrats med blod. Inom skönlitteraturen är det annorlunda och där har vampyren utvecklas till en mer attraktiv och sexig varelse.⁶⁷ Goethes vampyrdikt *The Bride of Corinth* (1797) har ett sexuellt tema som också finns i Samuel Taylor Coleridges *Christabel* och Sheridan Le Fanus *Carmilla*.⁶⁸ Vampyrismens sexuella natur bildade ett underliggande tema i Bram Stokers *Dracula* men det var förklätt på ett sådant sätt att det var dolt för den litterära censuren på den tiden och troligen även från författarens egen medvetenhet.⁶⁹

Idén om att de döda återvänder för sina levande älskare var populärt ämne i europeisk folkstro och i zigenarnas och sydslavernas folkstro finns tydliga tecken på vampyrens sexuella natur.⁷⁰ Till exempel tänkte zigenarna på vampyren som en sexuell person där den manliga vampyren ansågs ha en sådan intensiv sexuell lust att den var tillräcklig för att föra honom tillbaka från graven. I vissa fall återvände vampyren till en kvinna som den hade varit förälskad i men aldrig fullbordat kärleken med. Kvinnan skulle då uppmanas att återvända med vampyren till graven där de kunde dela sin kärlek genom evigheten.⁷¹ Sedan publiceringen av *Dracula* har vampyrens sexuella natur uttryckt sig i litteratur och filmer där vampyrer är förföriska varelser som kallar fram sexuella svar från både dess fiender och offer. Kärlek mellan vampyrer eller mellan vampyr och

⁶⁷ Cheung, s. 536.

⁶⁸ Cheung, s. 537.

⁶⁹ J. Gordon Melton, *The Vampire Book; The Encyclopedia of the Undead* (Detroit: Visible Ink Press 1994), s. 548.

⁷⁰ Melton, s. 549.

⁷¹ Melton, s. 549.

människa är väl representerade i samtida vampyrromaner. Vampyrens förvandling från ett monster till en älskare var en viktig del av vampyrens återinförande från vampyrmyten in i samtida kulturen, dvs in i litteratur och filmer.⁷² I folktro och skönlitteratur är manliga och kvinnliga vampyrer sexualiserade varelser men det finns en tradition att de inte kan engagera sig i "normalt" penetrerande sex på grund av vissa erektionsproblem men naturligtvis gäller detta inte vampyrer som kan skaffa barn eller kvinnliga vampyrer. Det som gör vampyren erotisk är att dödens närvaro framkallar ett behov av en intensiv bekräftelse av livet även om frågan om hur de faktiskt har sex är kontroversiellt.⁷³

2.5 Humanvampyrer och monstervampyrer

I nutida vampyrberättelser kan man se hur mycket vampyren har förändrats även om den fortfarande behåller många av de traditionella elementen. Vampyren har oftast skildrats som ett monster men sedan 1970-talet när författaren Anne Rice gav ut *Interview with the Vampire*, har flera av vampyrerna blivit mer mänskliga. På ett grovt sätt kan man indela nutida vampyrer i två olika katagorier, som Anna Höglund gör i sin doktorsavhandling där hon har nämnt dem *humanvampyrer* och *monstervampyrer*.⁷⁴ Monstervampyrerna är, som namnet indikerar, ett monster utan alla goda egenskaper. De har ingen empati för andra levande varelser och mördar andra människor både för mat och som nöje. Det händer inte ofta att monstervampyren antar berättarrollen i en vampyrberättelse utan oftast är den tystad eller citerad. På det sättet blir den mer anonym och dess inre känsloliv är inte lika synlig för läsaren. När det gäller humanvampyren är det tvärtom eftersom den lever mer i två världar, människornas värld och monstrets värld och kämpar i oändlighet mot sin monstersida. I nutida vampyrberättelser är humanvampyren ofta huvudpersonen och den som har berättarrollen.⁷⁵ På grund av det faktum att den

⁷² Cheung, s. 537.

⁷³ Cheung, s. 537.

⁷⁴ Höglund, s. 310.

⁷⁵ Höglund, s. 311.

lever i två olika världar utvecklar humanvampyren en dubbel personlighet där den slits mellan det den är och det den var. Möjligheten att gå tillbaka till att vara människa finns inte och det går inte att förneka sitt sociala arv. Humanvampyren är placerad i en dålig position men det har också sina förtjänster och vampyrens upplevelse av både människornas värld och vampyrens gör det möjligt för den att betrakta båda världarna inifrån och utifrån.⁷⁶

Det som är svårast för samtidens vampyrer är hungern och i vampyrskildringarna beskrivs det nästan som en egen enhet.⁷⁷ Vampyren tänker ständigt på hungern och hur han/hon bäst kan stilla den. Det är särskilt svårt för humanvampyrerna som inte vill döda en människa och många av dem har utvecklat klara ätstörningar.⁷⁸ Det finns aldrig någon vila ifrån tankarna som cirkulerar kring hungern hela tiden, oavsett om de äter något eller inte. För monstervampyren är det helt annorlunda och den bejakar sin hunger för frestelsen för blod är så stark. De verkligen njuter av blodet och en ond bråd död följer alltid för deras offer eftersom vampyren är inte nöjd med att bara suga blod ur hålen på halsen utan de äter på samma sätt som ett rovdjur.⁷⁹ Humanvampyren lever med en oavbruten rädsla för att falla i frestelse och för en ständig kamp mot hungerdriften. Det är viktigt för dem att hålla kontrollen över sin egen vilja och sin kropp och deras övertygelse om vad som är rätt och fel är väldigt stark. De äter bara tillräckligt för att överleva och hålla hungern under kontroll eftersom att ta mer blod än vad de behöver är ett av det värsta som en humanvampyr kan göra. De försöker också att hålla kontroll över andra vampyrer som inte kan kontrollera sig själva med att bevaka dem och uppfostra dem så gott de kan.⁸⁰

Fram till 2000-talet var humanvampyren oftast en man men under senare delen av 2000-talet har könstillhörigheten blivit mer nyanserad och varje kvinnlig vampyr är inte längre bara ett sexigt monster. Anledningen till detta är den

⁷⁶ Höglund, s. 313.

⁷⁷ Höglund, s. 334.

⁷⁸ Höglund, s. 335.

⁷⁹ Höglund, s. 336.

⁸⁰ Höglund, s. 337.

genomslagskraft som vampyren har haft inom genren *vampire romances*, som är en subgenre under genren *paranormal romance*. Nutida vampyrberättelser domineras av *vampire romances* och varje år ges ut massvis av böcker inom genren.⁸¹ Där är det den manliga humanvampyren som oftast utgör objektet för berättarens och/eller läsarens intresse och åtrå, som vid de flesta tillfällen är kvinnliga. Ibland är det kvinnliga humanvampyrer som intar huvudrollen och då är de oftast monsterjägare eller har unika talanger. Nästan alla humanvampyrer har ett starkt behov att dela sina inre tankar och mörka hemligheter med läsaren,⁸² det är viktigt för dem att analysera sig själva, sin existens liksom Höglund skriver i sin doktorsavhandling: "Humanvampyrerna är av en mycket analytisk karaktär. De vill förklara sin existens och lära känna sitt inre. Den mänskliga världen använder de som en spegel som lär dem att förstå sig själva. I alla tiders vampyrromaner tycks författaren använda vampyren och dennes värld för att beskriva människan och hennes värld."⁸³

⁸¹ Höglund, s. 311.

⁸² Höglund, s. 312.

⁸³ Höglund, s. 312.

Kapitel 3 *Låt den rätte komma in*

3.1 John Ajvide Lindqvist

John Ajvide Lindqvist är en svensk författare, född 1968 och som växte upp i Blackeberg, Stockholm. Han har länge varit intresserad av skräck och var ungefär tolv år gammal när han började läsa skräckromaner. Lindqvist var utstött och mobbad i skolan. Han var intresserad av trolleri och kom in i *Svensk Magisk Cirkel* när han var tretton år gammal, där var han omkring andra killar som var liksom han. Lindqvist hade en karriär som trollkarl då han sysslade bland annat med kort, mynt och näsdukar. I tolv år var han också ståuppkomiker men till slut blev han skräckförfattare, där hittade han sitt rätta ställe som han berättar själv: " Men när jag började skriva *Låt den rätte komma in* var det som att hitta tillbaka till något jag glömt. Grunden för det jag är - skräcken och magin. Jag kunde inte förstå hur jag lyckats bortse från det så länge."⁸⁴ Lindqvists debutroman *Låt den rätte komma in* gavs ut 2004 och fick mycket bra kritik⁸⁵ och den romanen återkommer jag till senare i uppsatsen. *Hantering av odöda* är hans andra roman och gavs ut 2005, *Människohamn* utkom 2008 och hans senaste roman, *Lilla stjärna*, utkom 2010. Lindqvist har också skrivit noveller och 2006 utkom novellsamlingen *Pappersväggar*. Hans nyaste bok kom ut nu i januari 2011, *Låt de gamla drömmarna dö*, och är en samling av noveller, kåserier och andra texter. Förutom att skriva romaner och noveller har Lindqvist bland annat skrivit manus till två TV-serier, *Reuter & Skoog* och *Kommissionen*, och manuset till filmversionen av sin roman, *Låt den rätte komma in*.⁸⁶

John Ajvide Lindqvist fick Göteborgs-Postens (GP:s) litteraturpris 2008⁸⁷ och Selma Lagerlöf-priset 2008 för sitt författarskap,⁸⁸ och hans böcker finns utgivna i 29 länder, Danmark, Tyskland, Ryssland, Australien, Kina, Storbritannien och USA för att nämna några.⁸⁹

⁸⁴ <http://www.ordfront.se/Bocker/Varaforfattare/JohnAjvideLindqvist.aspx>

⁸⁵ <http://www.ordfront.se/www.ordfront.se/Bocker/Pocket/Latdenrattekommain.aspx>

⁸⁶ <http://www.ordfront.se/Bocker/Varaforfattare/JohnAjvideLindqvist.aspx>

⁸⁷ http://www.svd.se/kultur/gp-pris-till-john-ajvide-lindqvist_1790929.svd#after-ad

⁸⁸ <http://www.ordfront.se/Bocker/Varaforfattare/JohnAjvideLindqvist.aspx>

⁸⁹ <http://johnajvide.com/hem/>

Med tanke på hur populär vampyrromanen i litteratur är, speciellt i USA, då är det anmärkningsvärt att *Låt den rätte komma in* är den första egentliga vampyrromanen som har publicerats i Sverige. John Ajvide Lindqvists vampyrskildring är lite annorlunda än de flesta samtida vampyrberättelserna men hans roman fick ett bra mottagande från läsare och kritiker. Enligt Örjan Abrahamsson (Kristianstadsbladet, Norrländska socialdemokraten, FaluKuriren, Hallandsposten, Arbetarbladet) är *Låt den rätte komma in* "[...] en uppenbarelse i svensk litteratur". Han säger vidare att "[d]et är en stilfull, spännande skräckroman och en smärtsamt gripande barndomsskildring med frän stank av svensk förort."⁹⁰ Staffan Engstrand (Norrtejlje Tidning) skriver: "Det är en berättelse om mognad, om att växa som människa. Och den är berättad med stor precision. ... Det är på många sätt en väldigt bra bok, därtill effektivt skriven. Men den är samtidigt mycket grym och otäck."⁹¹ Kritiker i andra länder gav den också bra recensioner, till exempel *The Sunday Telegraph*:

"It is Lindqvist's great skill that a strong thread of innocence continues alongside this horror, as Oskar and Eli's friendship offers sanctuary in a rough-and-tumble world... This is a compelling horror story, but it's also a finely calibrated tale about the pain of growing up."⁹² Och *The Australian*: "Brilliant and unexpected".⁹³

3.2 Analys av *Låt den rätte komma in*

John Ajvide Lindqvists roman *Låt den rätte komma in* är en skräckroman, specifikt en vampyrroman som utspelar sig i Stockholmsförorten Blackeberg vintern 1981. Romanen handlar om Oskar, en 12-årig pojke som bor tillsammans med sin mor i Blackeberg. Oskar är utstött och mobbad i skolan och söker tröst bland annat i nyheter om mördare i tidningar och dagdrömmeri om hämnd mot sina mobbare. Eli är en ungefär 200 år gammal vampyr som flyttar in i lägenhet bredvid Oskars. Eli ser ut som en 12-årig flicka och blir Oskars vän. Det finns flera karaktärer i romanen, t.ex. Håkan som bor tillsammans med Eli och hjälper

⁹⁰ <http://johnajvide.com/bocker/lat-den-ratte-komma-in-3/>

⁹¹ <http://johnajvide.com/bocker/lat-den-ratte-komma-in-3/>

⁹² <http://johnajvide.com/bocker/lat-den-ratte-komma-in-3/>

⁹³ <http://johnajvide.com/bocker/lat-den-ratte-komma-in-3/>

henne att få blod genom att mörda folk och dränera deras kroppar på blod. Han är pedofil och hjälper Eli i hopp om att de ska bli sexuellt intima. En grupp alkisar har också en roll i berättelsen, de träffas varje dag på en kinesisk restaurang, diskuterar nyheter, till exempel den ryska ubåten utanför Karlskrona. En av dem angrips av Eli och börjar förändras till vampyr och läsaren får följa med hennes lidande.

Huvudkaraktärerna är Oskar och Eli som båda lever ensliga liv, Oskar på grund av att han inte har några vänner och är mobbad i skolan och Eli på grund av att hon är vampyr. Hos varandra hittar de gemenskap och tröst, något som båda behöver. Elis liv är inte händelserikt, det handlar om överlevnad, inte om att skapa vänner. Med Oskar finner hon någon som accepterar vem och vad hon är. Efter att Oskar möter Eli får han mod att slå tillbaka för han vet att nu finns det någon som vill hjälpa honom:

- » Oskar. Låt dom inte. Hör du mig? Låt dom inte. «
- » ... nej. «
- » Du ska slå tillbaka. Du har aldrig slagit tillbaka, eller hur? «
- » Nej. «
- » Börja nu. Slå tillbaka. Hårt. «
- [...]
- » Om dom slår tillbaka då? «
- [...]
- » Då hjälper jag dig. «
- » Du? Du är ju - «
- » Jag kan, Oskar. Det ... kan jag. «
- Eli kramade Oskars hand. Han kramade tillbaka, nickade.⁹⁴

Citatet visar att Eli bryr sig om Oskar och att deras vänskap har börjat formas. *Låt den rätte komma in* kategoriseras som en vampyrroman men vampyrer har inte så mycket att göra med budskapet. Mobbning och dess konsekvenser kommer starkt fram i berättelsen, Oskars lidande på grund av mobbning och hur han reagerar mot det. Lindqvist har valt en fruktad varelse som Oskars vän, en vampyr istället för en bara "normal" vän kanske för att visa hur svårt det är att kämpa mot mobbning. Att man nästan behöver en paranormal hjälte för att

⁹⁴ Lindqvist, s. 96

överleva det. Eli och Oskar är två barn som hittar varandra, fast de är väldigt olika eftersom Eli är vampyr. De har ensamheten gemensamt som bygger upp deras vänskap. Det är inte ofta som vampyren i vampyrberättelser är ett barn men det finns, till exempel vampyrflickan Claudia från Anne Rices roman *Interview with the Vampire* och i Stephen Kings roman *Salem's Lot* är det bröderna Ralphie och Danny Glick.

Lindqvist använder ganska vardagligt språk, talet i dialogerna är direkt och berättarperspektivet är tredje-person-perspektiv. Berättelsen är kronologisk och händelserna utspelar sig under ungefär tre veckor. Romanen är indelad i fyra delar där varje del har en titel och varje kapitel ett datum. Första delen, *Lycklig den som har en sådan vän*, utspelar sig på 3 dagar, 21 oktober till 24 oktober. Andra delen, *Kränkning*, utspelar sig 28 oktober till 31 oktober. Tredje delen, *Snö, smältande mot hud*, utspelar sig 5 november till 7 november och fjärde och sista delen, *Här kommer trollens kompani*, utspelar sig 8 november till 12 november. Till sist finns det epilög som utspelar sig 13 november.

Romanens vampyrskildring har några vampyrtypiska element. Eli behöver blod för att överleva och blodet måste komma från en levande människa, om vampyren dricker blod från en död människa kan det vara skadligt.⁹⁵ Det elementet finns i andra vampyrberättelser också, till exempel i Anne Rices *Interview with the Vampire*, där dör vampyren om den fortfarande dricker blod när människan som den dricker från dör men endast blir sjuk om den börjar att dricka blod från en människa som redan är död.⁹⁶

Eli kan endast vara ute på kvällen och nätterna eftersom hon inte tål solljus, har huggtänder och enorm styrka, som är ganska vanliga vampyregenskaper som jag har skrivit tidigare i kaptiel 1 på sida 9. Hon måste vara inbjuden för att kunna komma in till folk men det som är ovanligt är vad som händer om hon går in utan att vara inbjuden:

⁹⁵ John Ajvide Lindqvist, *Låt den rätte komma in* (Stockholm: Ordfront förlag 2004), s. 114.

⁹⁶ <http://www.angelfire.com/ri/cerat/ARFAQ2a.html>

Han avbröt sig när en tår trängde fram ur Elis ena ögonvrå, nej, en i varje ögonvrå. Fast det var ingen tår, eftersom den var mörk till färgen. Huden i Elis ansikte började rodna, blev rosa, ljusröd, vinröd, och hennes nävar knöts när porerna i ansiktet öppnades och små pärlor av blod började tränga fram i prickar över hela ansiktet. Halsen, samma sak.

Elis läppar förvreds av smärta och en droppe blod rann ur hennes mungipa, förenade sig med pärlorna som trängde fram och blev allt större på hennes haka, sökte sig nedåt för att förena sig med dropparna på halsen. [...] Handryggarna var fuktiga av en tunn hinna blod och mer trängde fram. [...] Ögonen såg ut att ha sjunkit in i sina hålor, de var fyllda av blod som flödade över, rann längs näsryggen över läpparna ner i munnen där mer blod trängde fram, två tunna strömmar rann ur mungiporna ner över halsen, försvann under halslinningen på hennes tröja där mörkare fläckar nu började framträda. Hon blodde ur alla porer på hela kroppen.⁹⁷

I folktrons myter måste vampyren vara inbjuden för att få komma in⁹⁸ men det står ingenting om vad som händer om den går in utan att vara inbjuden eller om den överhuvudtaget kan gå in. Citatet här ovan är intressant på grund av att läsaren får se vad som händer, och det är något nytt så vitt jag vet.

Lindqvists vampyrskildring är lite annorlunda på det sättet att Eli, vampyren i *Låt den rätta komma in*, är ett föräldralöst 12-årigt barn som är lite äckligt. Hon luktar illa, går i smutsiga kläder och badar inte heller. Det är vanligare att samtida vampyrer är glamorösa, väldigt vackra och attraktiva, som till exempel Edward Cullen i Stephenie Meyers *Twilight* och Anne Rices Lestat i *The Vampire Chronicles*. Skillnaden gör Lindqvists roman mer intressant och samtidigt som man tycker Eli är vulgär, tycker man synd om henne och hennes äckliga existens.

Det finns flera element i berättelsen som inte är typiska för vampyrer jämfört med andra vampyrromaner. När Eli finner lukten av blod förändras hon till ett slags djur, fingrar och tår omformas till långa, krökta klor,⁹⁹ hennes ögon vidgas och det blir svårt för henne att hålla kontroll över sig själv.¹⁰⁰ Hennes svarta hår

⁹⁷ Lindqvist, s. 303.

⁹⁸ Höglund, s. 315

⁹⁹ Lindqvist, s. 193.

¹⁰⁰ Lindqvist, s. 188.

får vita slingor när hon inte har fått blodet som hon behöver¹⁰¹ och hon är inte död liksom vampyrer oftast är, utan hon har ett hjärta som slår några gånger varje minut.¹⁰² Det är inte ovanligt att vampyrer kan förändras till en fladdermus till exempel för att flyga och Eli kan flyga, men hos henne bildas en hinna mellan armarna och kroppen.¹⁰³ I de flesta vampyrberättelserna sover vampyren på dagen i sin kista eller i jorden, men Eli sover i ett badkar som är fyllt med blod. Ett annat intressant element som Lindqvist har gett Eli är att hon ibland sover i flera månader utan att vakna, utan att dricka blod och sen är hon vaken i några månader, men sover på dagen. När hon vaknar efter att ha varit i dvala är hon väldigt svag och behöver hjälp från någon som måste ge henne blod.¹⁰⁴

När det gäller de två begreppen humanvampyrer, en vampyr som är mer mänsklig och kämpar mot sin monstersida, och monstervampyrer, som är utan alla goda egenskaper och inte har någon empati för andra levande varelser, då är Eli närmare att vara humanvampyr än monstervampyr. Hon tycker inte om att döda folk, men gör det förstås för att överleva,¹⁰⁵ och enligt Eli är hon inte ens en vampyr:

Oskar stod kvar där han stod, [...]. Han tittade på jackan när han frågade:

»Är du vampyr?«

Hon knöt armarna runt kroppen, skakade sakta på huvudet.

»Jag ... lever på blod. Men jag är inte ... det där. «

»Vad är det för skillnad? «

Hon såg honom i ögonen och sa, med lite mer kraft:

»Det är en väldigt stor skillnad. «¹⁰⁶

Hon ser sig själv som en människa och säger åt Oskar att bara tänka att hon har en väldigt ovanlig sjukdom.¹⁰⁷ Hon lider för att vara den hon är och för att få Oskar att förstå hur blivit den hon är, kysser hon honom. Genom kyssen kan han

¹⁰¹ Lindqvist, s. 110.

¹⁰² Lindqvist, s. 383.

¹⁰³ Lindqvist, s. 234.

¹⁰⁴ Lindqvist, s. 307-308.

¹⁰⁵ Lindqvist, s. 308.

¹⁰⁶ Lindqvist, s. 240.

¹⁰⁷ Lindqvist, s. 248.

se Elis förflutna, nästan som om han var där själv.¹⁰⁸ Enligt mig är det kyssen, hur Eli visar sin sårbarhet för Oskar, som gör dem mer nära varandra och visar Elis mänskliga sida. Men det som är annorlunda och liknar mer monstervampyren är att hon inte tvekar att attackera en människa och mörda den för blod. Hon visar inte mycket ånger efter att ha dödat en oskyldig människa, åtminstone inte tillräckligt för att sluta. Hennes mänskliga sida kommer tydligen bara fram när det gäller Oskar.

Jag skrev förut i uppsatsen om manliga och kvinnliga vampyrer, att manliga vampyrer är vanligare än kvinnliga. Oskar tror att Eli är en flicka men Eli berättar för honom att hon inte är någon flicka, men inte en pojke heller. Hon bara är.¹⁰⁹ När Oskar får se Elis förflutna ser han att Eli för ungefär 200 år sedan var en pojke som hette Elias och som blev kastrerad när han var tolv år gammal och sen biten av en vampyr och vampyrens bitt förändrade Elias till en vampyr.¹¹⁰ Det är intressant att så länge som Oskar tror att Eli är en flicka, används alltid "hon" i berättelsen när det gäller Eli. När Oskar vet att Eli var Elias ändras denna form från "hon" till "han" som jag tycker är ganska klokt av författaren och gör uppenbarelsen mer överraskande.

Det finns ingen förklaring i berättelsen varför Elias blev kastrerad men även om Eli ser sig själv som en slags könsneutral vampyr, då är han egentligen en manlig vampyr.

Låt den rätte komma in är självklart en fiktion men vissa delar har något gemensamt med Lindqvists liv. Liksom huvudkaraktären Oskar, var Lindqvist utstött och mobbad i skolan. I berättelsen är det tre pojkar som mobbar honom och så var det också för Lindqvist. Kanske är romanen baserad på Lindqvists egen livserfarenhet och hans sätt att göra upp med det förflutna. Han hittade gemenskap hos andra killar i *Svensk Magisk Cirkel* medan Oskar hittar gemenskap hos en vampyr, något som Lindqvist kunde endast drömma om att ha, men kan göra verkligt i sin roman. Om det är hans syfte att få folk att börja tänka på mobbning, hur det kan påverka en människa och reagera mot det eller

¹⁰⁸ Lindqvist, s. 242.

¹⁰⁹ Lindqvist, s. 153.

¹¹⁰ Lindqvist, s. 311.

inte är svårt att säga, men romanen har i alla fall en stor inverkan och det är väldigt svårt att inte känna sympati för Oskar och för alla som upplever mobbning.

Sammanfattning

Huvudsyftet med denna uppsats var att undersöka vampyrens historia och utveckling i litteraturen. Det finns väldigt mycket ämne om vampyrer så jag valde att begränsa mig till de mest kända myterna och några inflytelserika vampyrberättelser som har haft stort inflytande på vampyrens utveckling som litterär gestalt. Jag har använt mig av olika källor för att få en bra bild av vampyrens utveckling både i myt och litteratur. Ett delsyfte var att undersöka vampyrelementen i John Ajvide Lindqvists vampyrberättelse *Låt den rätte komma in* där jag studerade vad som är typiskt och otypiskt i berättelsen.

I kapitel 1 tog jag upp vampyrens litterära historia i Europa och den svenska traditionen. Jag behandlade vampyrmyten, varifrån den kommer och dess inträde i litteraturen, granskade närmare några inflytelserika berättelser, bland annat Dr. John William Polidoris *The Vampyre. A Tale* och Bram Stokers *Dracula*. Med denna undersökning har jag kommit fram till att myten om vampyren har en riktigt lång historia och det inte är lätt att hitta dess exakta ursprung. Men det finns ingen tvivel om vampyrens popularitet i litteraturen och jag har undersökt vilka som var de första vampyrberättelserna som fick mycket uppmärksamhet och deras inflytande på vampyrgenren.

I kapitel 2 tog jag upp vampyrens utveckling, manliga och kvinnliga vampyrer och vampyrkvinnan. Jag har kommit fram till att det finns kvinnliga vampyrer i hundra år gamla folksagor och i litteraturen var nästan alla av de första litterära vampyrerna kvinnor, men sen tenderade manliga vampyren att dominera genren innan en annan kvinnlig vampyrkaraktär dök upp och fick uppmärksamhet, som till exempel *Vampirella* 1969. Jag behandlade den fatala kvinnan och den inflytelserika vampyrkvinnan *Carmilla* som är den prototypiska kvinnliga vampyren i engelsk skönlitteratur där utvecklingen av vampyrmyten på 1800-talet kan ses väl. Jag tog också upp vampyren och sexualiteten och kom fram till att vampyrens erotiska sida har varit erkänd från urminnes tid och att vampyrens förvandling från ett monster till en älskare var en viktig del i vampyrens utveckling inom skönlitteraturen. Jag studerade monstervampyrer och humanvampyrer, och skillnaden mellan dessa och kom fram till att även om

vampyren har förändrats mycket i litteraturen behåller den fortfarande många av de traditionella elementen.

I kapitel 3 studerade jag John Ajvide Lindqvists vampyrberättelse *Låt den rätte komma in*. Först skrev jag ett faktakapitel om John Ajvide Lindqvist och gjorde sen en analys av romanen där jag undersökte vilka typiska och otypiska vampyrelement som ingår i berättelsen. Jag kom fram till att Lindqvist använde många typiska element, till exempel tål hans vampyr inte solljus, kan inte gå in i någons hem utan inbjudan och har enorm styrka. Några otypiska element finns också, till exempel hur vampyren förändras till ett slags djur när den finner lukten av blod, får klor på fingrar och tår och att hon inte är död liksom de flesta vampyrer är i andra berättelser, utan har ett hjärta som slår några gånger varje minut. Enligt mig visar det att det faktiskt finns nya element som kan införas in i vampyrgenren och att de kan fungera mycket väl.

Resultatet av min undersökning av vampyrens historia och utveckling i litteratur visar att vampyren länge har varit en populär gestalt som har sina typiska element, men som alltid kan ändras och omvandlas. Dessa förändringar har enligt mig ingen negativ inverkan, utan gör vampyrgenren mer intressant och varierad och ger den en stark position i den litterära världen.

Litteraturförteckning

Primärlitteratur

Höglund, Anna (2009), *Vampyrer; En kulturkritisk studie av den västerländska vampyrberättelsen från 1700-talet till 2000-talet*. Göteborg: Växjö University Press.

Lindqvist, John Ajvide (2010), *Låt den rätte komma in*. Stockholm: Ordfrond förlag.

Sekundärlitteratur

Cheung, Theresa (2009), *The Element Encyclopedia of Vampires; An A-Z of the Undead*. London: HarperCollinsPublishers.

Frayling, Christopher (1991), *Vampyres; Lord Byron to Count Dracula*. London: Faber and Faber Limited.

Lecouteux, Claude (2010), *The Secret History of Vampires; Their multiple forms and hidden purposes*. Rochester, Vermont: Inner Traditions.

Melton, Gordon J. (1994), *The Vampire Book; The Encyclopedia of the Undead*. Detroit: Visible Ink Press.

Miller, Elizabeth (2000), *Dracula*. New York: Parkstone Press.

Skal, David J. (2001), *Vampires; Encounters with the Undead*. New York: Black Dog & Leventhal Publishers.

Webbmaterial

<http://paranormal.se/topic/mesmerism.html>

http://paranormal.se/topic/magisk_varelse/vampyr.html

<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/528857/science-fiction/235719/Mass-markets-and-juvenile-science-fiction?anchor=ref829071>

<http://www.ordfront.se/Bocker/Varaforfattare/JohnAjvideLindqvist.aspx>

<http://www.ordfront.se/www.ordfront.se/Bocker/Pocket/Latdenrattekommain.aspx>

<http://www.ordfront.se/Bocker/Varaforfattare/JohnAjvideLindqvist.aspx>

http://www.svd.se/kultur/gp-pris-till-john-ajvide-lindqvist_1790929.svd#after-ad

<http://www.johnajvide.se/OmJohn.aspx>

<http://johnajvide.com/bocker/lat-den-ratte-komma-in-3/>

<http://johnajvide.com/hem/>

<http://www.angelfire.com/ri/cerat/ARFAQ2a.html>

